

ВСТУП

З середини минулого століття у північноамериканських, західноєвропейських, частині південноазіатських країн спостерігається поступовий перехід від індустріальних до постіндустріальних (інформаційних) суспільств. На останньому часовому проміжку цього періоду не лише сформувалися розвинуті інформаційні суспільства у передових країнах, а й відбулися ринкові трансформації у постсоціалістичних країнах, у тому числі й в Україні. Ці процеси зазнавали надзвичайно інтенсивний вплив бурхливого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій і глобалізації світового розвитку.

В останні роки в інформаційній індустрії постіндустріальних країн, до речі, й решти країн з середнім рівнем розвитку економіки, виокремлюється поки ще не дуже масштабна за обсягами, але найперспективніша структура – цифрова, або Internet-економіка. Нині світ переживає черговий бум – зсунення акцентів з комунікаційної і інформаційно-пошукової функцій Internet на ведення з її допомогою сучасного бізнесу. Це відбувається через властивість мережних технологій докорінно змінювати спосіб взаємодії між компаніями і споживачами, шляхи купівлі-продажу, методи дослідницької діяльності тощо. Крім того, глобальна мережа Internet стала неперевершеним засобом для проведення маркетингу і здійснення прямих он-лайнних продажів, підвищення рівня обслуговування клієнтів, найпотужнішим інструментом управління фірмою і корисним джерелом інформації для наукових і практичних розробок. Internet породжує нові форми соціальної і економічної діяльності людей: віртуальні підприємства, телероботу, дистанційне навчання та ін.

Протягом найближчого десятиріччя глобальна тенденція використання можливостей Internet для бізнесу вплине на десятки секторів світової економіки. Комунікаційні технології змінять саму сутність бізнес-моделей – базових процесів створення продуктів і послуг виробниками й надання їх кінцевим споживачам.

Якщо західні компанії вже вичерпали усі резерви традиційних способів підвищення ефективності і з допомогою запровадження переваг Internet-економіки борються за чергові кілька

відсотків зростання, у наших національних підприємств можливості більші. Україна й інші країни на пострадянському просторі можуть отримати значні переваги від запровадження Internet-технологій ведення бізнесу, а саме:

- створення єдиних територіально-інформаційних систем для автоматизації управління діяльністю корпоративних підприємств;
- доступ до експортного ринку, до інвестиційного західного капіталу;
- створення робочих місць для кваліфікованої робочої сили;
- зростання податкових надходжень від застосування електронних платежів та ін.

У будь-якому разі цифрова економіка сформувалася як світове явище; розвивається її національний український сектор. Актуальність проблем, пов'язаних зі становленням глобального інформаційного суспільства, його економіки, потребує певного ставлення науковців до досліджень у цій сфері. Останнім часом значно зросла кількість міжнародних й вітчизняних конференцій, публікацій, присвячених вищезазначеній проблематиці.

Дефініція співвідношення визначень інформаційного й постіндустріального суспільств, їх економік, практичні висновки з цього цікавили багатьох закордонних й вітчизняних авторів. Методологія проблеми найкраще висвітлена у роботах класика постіндустріалізму Д. Бела [7], [8]; дослідження періодизації історії й системоутворюючих ознак періодів наводиться у Е. і Х. Тофлерів [17], [19], В. Л. Іноземцева [2], [3], [4], [5] ; глибокі дослідження постіндустріального суспільства під впливом мережних технологій наводиться у роботах М. Кастельса [11] й Д. Тапскота [16].

Термін "інформаційне суспільство" був запропонований на початку 1960-х років практично одночасно у США і Японії Ф. Махлупом [33] й Т.Умесао [5]. За іншими даними термін приписується Ю. Хаяші, професорові Токійського технологічного інституту; широке розповсюдження він отримав після публікації книги І. Масуди "Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство" [34].

Аналіз ролі інформації як головного виробничого ресурсу у

господарчому розвитку постіндустріальних країн був проведений японськими й американськими засновниками теорії інформаційного суспільства – Т. Умесао, Ю. Хаяші, І. Масудою [34], [36], [37], [38], Т. Стоун'ером [15], М. Поратом, Р. Катцем [5].

Американські дослідники – Ф. Махлуп [14], М. Порат, П. Дракер [9], починаючи з другої половини 1980-х років, наголошують на значенні для господарчого розвитку не стільки інформації, скільки знань, що утворює низку додаткових найменувань нової формації: суспільство знань, суспільство управління знаннями.

Проблематика перетворення інформації й знань на основний ресурс інформаційних суспільств, змін у механізмі привласнення економічного надлишку, у природі взаємовідносин праці й капіталу в постіндустріальних економіках наприкінці 1990-х років досліджувалася у працях М. Кастельса [11], Д. Тапскота [16], В. Л. Іноземцева [3] та інших.

Дослідження принципів моделей інформаційного суспільства: американської, фінської й сингапурської проводилося у роботах М. Кастельса, П. Хіманена [11], [12], О. М. Вершинської [18].

Дефініції інформаційної діяльності людей, сучасної інформаційної індустрії, інформаційної виробничої галузі, мережної, цифрової, Internet-економіки і аналіз співвідношення надані у роботах А. Мовсесяна [22], Ф. Котлера [32], Д. Тапскота [16].

Зміни у веденні бізнесу за умов цифрової економіки, особливо в системах маркетингу й менеджменту сучасних компаній досліджувалися у працях Ф. Котлера [32], Б. Клейндла [31] та ін. Поява нових, мережних форм економічної й суспільної діяльності є центральною думкою надзвичайно важливих комплексних досліджень М. Кастельса [11], Д. Тапскота [16]; моделювання їх природи проводилося у роботах С. І. Парінова [28]. Поняття про віртуальні підприємства та їх сутність надається у роботах Х. Вютріха [21], В.Б. Тарасова [23], [24], О. В. Катаєва [27]. Саме організаційні аспекти управління підприємствами в нових умовах детально проаналізовані у комплексній роботі І. Г. Владімірової [20].

Теоретичні основи електронної комерційної взаємодії досліджувалися у класичній роботі Д. Коз'є [13] і працях багатьох

інших авторів, серед яких є й українські: Л. А. Пономаренко й В.О. Філатов [6].

Проблематика ефективності впровадження інформаційних систем взагалі й систем електронної комерції зокрема детально надана у роботах Д. Нортон і Р. Каплана [10], численних роботах А. Мурадяна [26], В. Є. Козаченка [25] та ін.

В дослідженні автор спирався також на широке коло українських й зарубіжних документів, наукових досліджень, аналітичних й інформаційних матеріалів спеціальної й загальної періодичної літератури, глобальної мережі Internet, статистичних даних з різноманітних аспектів становлення інформаційного суспільства й цифрової економіки.

Метою наукового дослідження було висвітлити проблематику становлення цифрової економіки постіндустріального суспільства як і цілому, так її окремих національних секторів на сучасному пострадянському просторі.

У відповідності з визначеною метою у роботі вирішувалися наступні завдання:

- огляд базових тенденцій й періодизації становлення інформаційного суспільства у розвинених країнах, впливу інформаційно-комунікаційних технологій і процесів глобалізації на формування їх економік; передумов виникнення інформаційного суспільства на пострадянському просторі;
- дослідження типових моделей інформаційного суспільства, що склалися у світі: американської, фінської, південноазійської, й виявлення корисних тенденцій для становлення моделі українського інформаційного суспільства;
- аналіз принципів і значення сучасної цифрової економіки, обґрунтування її мережної організаційно-технологічної бази;
- дослідження методологічних засад електронного бізнесу й електронної комерції, побудови систем Е-комерції, їх підтримуючих механізмів;
- огляд методик визначення економічної ефективності сучасних інформаційних систем взагалі й систем електронної комерції зокрема.

Теоретико-методологічною базою роботи є системний підхід разом з компаративним методом й аналізом статистичних даних.

Суттєвою компонентою теоретичної бази дослідження були роботи відомих зарубіжних й вітчизняних соціологів й економістів, в яких сформульовані центральні основи сучасної соціальної й економічної науки в аспекті розвитку інформаційного суспільства і його економіки та нові завдання, які виникають перед нею в умовах інформатизації й глобалізації світового розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Окинавская Хартия глобального информационного общества // Дипломатический вестник, 2000, № 8, с. 51-56.
2. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире. – М.: Academia-Наука. – 1998. – 640 с.
3. Иноземцев В.Л. Концепция постэкономического общества: теоретические и практические аспекты. – Дис. д-ра экон. наук: 08.00.01 и 22.00.03/ Институт мировой экономики и международных отношений РАН. – М.:, 1998. – 404 с.
4. Иноземцев В.Л. Мегатренды мирового развития: Неизбежность монополюсной цивилизации. – М.: Экономика, 2001. – 295 с.
5. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. Учебное пособие для студентов вузов. – М.: Логос, 2000. – 304 с.
6. Пономаренко Л. А., Філатов В.О. Електронна комерція. Підручник. – К.: ВЦ КНТЕУ, 2002. – 443 с.
7. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / В.Л. Иноземцев (пер.с англ.). – М. : Academia, 1999. – 787 с.
8. Белл Д. Социальные рамки информационного общества. / Новая технократическая волна на Западе. Под ред. Гуревича П. С. – М.: 1988. – 450 с.
9. Дракер П. Посткапиталистическое общество // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под. ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 256 с.
10. Каплан Р., Нортон Д. Сбалансированная система показате-

- лей: от стратегии к действию. – М.: Олимп-Бизнес, 2003. – 304 с.
11. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура.. – М.: Изд. ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
 12. Кастельс М., Химанен П. Информационное общество и государство благосостояния: Финская модель. – М.: Логос, 2002. – 347 с.
 13. Козье Д. Электронная коммерция. – М.: Русская редакция, 1999. – 288 с.
 14. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США. – М.: Прогресс, 1966.
 15. Стоуньер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики // Новая технократическая волна на Западе. – М.: 1986. – 345 с.
 16. Тапскотт Д. Электронно-цифровое общество: Плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта/ Под ред. Писарева С. – К.: INT Пресс; М.: – Релф бук., 1999. – 432 с.
 17. Тоффлер Елвін. Третя Хвиля / Андрій Євса (пер.з англ.). – К.: Видавничий дім "Всесвіт", 2000. – 475 с.
 18. Вершинская О.Н. Существующие модели построения информационного общества. // Информационное общество, вып. 3. – 1999.
 19. Тоффлер Э., Тоффлер Х. Создание новой цивилизации. Политика третьей волны // Центральная Азия и культура мира. – Бишкек, 1998. – № 2-3 (5-6).
 20. Владимирова И. Г. Компании будущего: организационный аспект. // Менеджмент в России и за рубежом. – 1999. – №2. – <http://www.cfin.ru/press/management/1999-2/05s.html>.
 21. Вютрих Х.А., Филипп А.Ф. Виртуализация как возможный путь развития управления. //Проблемы теории и практики управления. – 1999. – №5.
 22. Мовсесян А. Современные тенденции становления информационного общества в мировой экономике и России. // Общество и экономика. – 2001. – №6. – с. 32-46.
 23. Тарасов В.Б. Виртуальное предприятие – ключевая стратегия автоматизации и перестройки деловых процессов. //Электронный офис. – 1996. – №10. – с. 2-3.

24. Тарасов В.Б. Предприятия XXI-го века: проблемы проектирования и управления. // Автоматизация проектирования. – 1998. – №4. – с.45-52.
25. Козаченко В.Е. Управление общей стоимостью владения КИС.// Корпоративные системы. – 2002. – №2.
26. Мурадян А. ИТ-бюджет – приятного аппетита! // Business Online. – 2001. – № 4. – с. 53-56.
27. Катаев А.В. Анализ особенностей организации и управления виртуальными предприятиями. – <http://www.aup.ru/articles/management/3.htm>.
28. Паринов С. Экономика в новом информационном пространстве сети Интернет. – <http://rvles.ieie.nsc.ru/~forsis/publ/asisws/parin-net.html>.
29. Bell D. The Coming of Post-industrial Society. A Venture in Social Forecasting. N.Y., Basic Books, Inc., 1973.
30. Bell D. The Social Framework of the Information Society. Oxford, 1980.
31. Kleindl B. A. Strategic Electronic Marketing. Managing E-business. – South-Western College Publishing, 2003.
32. Kotler Philip, et al. Marketing Moves: A New Approach to Profits, Growth, and Renewal. – Boston: Harvard Business School Press, 2002.
33. Machlup F.. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton University Press., 1962.
34. Masuda Y. The Information Society as Post-Industrial Society. Wash, 1981.
35. Tapscott D. Digital Economy. McGraw-Hill, 1996.
36. Japan's Information Society: Themes and Visions, EPA: Economic Planning Agency. – 1969.
37. The Plan for an Information Society, JACUDI (Japan Computer Usage Development Institute). – 1971.
38. Policy Outlines for Promoting the Informatisation of Japanese Society”, ISC: Industrial Structure Council. – 1969.